

Felsefi Gelenekte Yeni Bir Hareket: Deneysel Felsefe

A New Movement in the Philosophical Tradition: Experimental Philosophy

Necmiye Yüksel¹

¹(Dr. Öğr. Gör.), Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe Tarihi Anabilim Dalı, Rize, Türkiye

Sorumlu yazar /

Corresponding author : Necmiye Yüksel

E-posta / E-mail : necmiye.yuksel@erdogan.edu.tr

ÖZ

Deneysel Felsefe (*Experimental Philosophy*) geçtiğimiz yirmi yıl içerisinde çağdaş felsefe literatüründe hızlı ve geniş bir yayılım göstererek gerek Avrupa’da gerek Amerika’da oldukça popüler olan disiplinler arası bir felsefi akım olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yeni felsefi akım genel olarak iki temel unsuru bir araya getirir. (1) Geleneksel felsefeyle (*traditional philosophy*) ilişkilendirilen konuları temel alarak, (2) metodolojik açıdan geleneksel felsefenin aksine sosyal ve bilişsel bilimlere (*social and cognitive science*) metodolojisini kullanarak yalnız filozofların değil felsefe alanı dışında olan sıradan insanların (*ordinary people*) da felsefi yargıları (*philosophical intuitions*)¹ hakkında sistematik deneysel çalışmalar yürütür. Bu bilgiler ışığında bu makalede deneysel felsefenin temel motivasyonuna kısa bir giriş yaptıktan sonra, metodolojik açıdan geleneksel analitik felsefe ve deneysel felsefe arasındaki farka, felsefi yargıların ne olduğuna ve yargıların deneysel felsefedeki rolüne genel bir bakış açısı getirerek, deneysel felsefe alanında yapılmış olan bazı sistematik deneysel çalışmalara ve bu alandaki son gelişmelere göz atıp yine bu çalışma sonuçlarına getirilen eleştirilerin tartışmasını okuyucuyla buluşturacağız. Bu makalenin bir başka amacı da Türkçe felsefe literatüründe henüz çok yeni olan ve Türkçe literatürde sadece birkaç çalışma ile sınırlı kalan bu alanı yine bu alanda yapılmış bazı deneysel çalışmaların sonuçlarıyla inceleyerek yöntem bakımından geleneksel felsefeyle olan benzerlik ve farklılıklarını ortaya koyarak Türkçe felsefe literatürüne katkı sağlamak olacaktır.²

Anahtar Kelimeler: Deneysel felsefe, geleneksel felsefe, sosyal ve bilişsel bilimler metodolojisi, felsefi yargı, epistemik yargı

Başvuru/Submitted : 25.05.2023

Revizyon Talebi/
Revision Requested : 10.08.2023

Son Revizyon/
Last Revision Received : 08.12.2023

Kabul/Accepted : 12.12.2023

Online Yayın /
Published Online : 21.12.2023

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

¹ Bu çalışma boyunca *yargı* (*intuition*) terimi, deneysel felsefe alanında temelde araştırılan konuya atıfta bulunmak için kullanılacaktır. *Intuition* terimi İngilizceden Türkçeye ‘sezgi’ olarak çevrilse de deneysel felsefedeki karşılığı ‘yargı’ olarak Türkçeye çevrildiğinde daha doğru bir kullanım olacaktır. Zaman zaman deneysel felsefe çalışmalarında ‘*judgment*’ kelimesinin de ‘*intuition*’ ile eşdeğer kullanıldığını belirtmekte fayda var. Yine bu çalışma boyunca parantez içerisine belirtilecek olan İngilizce terimler deneysel felsefe alan yazında yer alan çalışmalarda bulunduğu şekliyle yazar tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

² Deneysel felsefe alanı henüz çok yeni bir alan olmakla beraber bu alanda Türk akademisyenlerin sınırlı sayıda çalışması bulunmaktadır. Bu alandaki bazı çalışmalar: Abdullah Ünlüsoy, “*Felsefedeki Metodolojik Bir Yaklaşım Olarak Deneysel Felsefe Akımının Yargı Analizlerinin Epistemik Değeri*”, Kaygı, Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, 18(2019): 391-417 Necmiye Yüksel, “*Do Epistemic Intuitions Vary Across? A Mixed-Methods Study of Philosophers’ and Non-Philosophers’ Knowledge Attributions*,” (Yayımlanmamış Doktora Tezi, University of Exeter, 2021). Özge Dural Özer, “*A Dual Process Model For Incompatibilist and Compatibilist Folk Intuitions: An Experimental Philosophical Approach to Moral Responsibility and Determinism*,” (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Middle East Technical University, 2019).

ABSTRACT

Experimental philosophy has emerged as an interdisciplinary philosophical movement that has become very popular both in Europe and America, showing a rapid and wide spread in the contemporary philosophical literature over the past 20 years. This new philosophical movement generally combines two key elements: (1) It is based on topics associated with traditional philosophy, and (2) unlike traditional philosophy, it methodologically uses social and cognitive science methodology, not only for philosophers but also for ordinary people outside the field of philosophy by conducting systematic empirical studies on philosophical intuitions. In light of this, after briefly introducing the principal motivation of experimental philosophy, I will give an overview in this article of the methodological difference between traditional analytical philosophy and experimental philosophy, of what philosophical intuitions are, and of the role intuitions have in experimental philosophy. Then I will examine the latest developments and discuss the criticisms that have been brought to the results of these studies. Another purpose of this study is to contribute to the Turkish literature on philosophy by investigating the latest developments in this field. This field is quite new and limited to only a few studies in the Turkish literature on philosophy. As such, this study will examine the results from some experimental studies and reveal the similarities and differences this method has with traditional philosophy, thereby bringing the latest experimental studies in this new field to the Turkish literature on philosophy, which has yet to become well-known.

Keywords: Experimental philosophy, traditional philosophy, methodology of the social and cognitive sciences, philosophical intuition, epistemic intuition

EXTENDED ABSTRACT

As a discipline, philosophy has been concerned with existence, reason, free will, knowledge, the origins of people's moral and religious beliefs, and many other issues. Philosophers have generally been concerned with questions about how things fit together. In this traditional understanding, separating philosophy from psychology, history, or political science was impossible. As a new movement, experimental philosophy seeks a return to this traditional vision, and, similar to philosophers of past centuries, experimental philosophers are concerned with how people think.³ No standard or agreed-upon definition exists for experimental philosophy as a term. However, experimental philosophy can be defined as a new philosophical movement dating back nearly two decades, one that uses empirical methods to answer the philosophical questions that have persisted for centuries alongside traditional philosophy. Many different definitions have been proposed regarding how experimental philosophy as a term should be used. In the generally preferred usage, the term has a comprehensive extension and unclear boundaries.⁴ For example, some definitions state experimental philosophy to be an empirical study that has emerged to contribute to philosophical debates. However, other definitions have also stated that empirical study may not be the only purpose, because while some philosophers conduct experimental research, others focus only on theoretical studies.⁵

Experimental philosophy as a term selects no single approach or topic but rather philosophical topics that include many sub-branches, ranging from ethics to epistemology and the philosophy of language. Experimental philosophers work in all these areas and more, and they also bring a variety of empirical approaches. No single approach or purpose is found that covers these studies. For example, some experimental philosophers see their work as an extension of traditional philosophy, while other experimental philosophers describe themselves as radical critics of traditional analytical philosophy.⁶ The common point uniting these philosophers is the belief that philosophical progress requires empirical research and the desire to take an active role in the design and conduct of this research.⁷ Still, a view shared with a much broader range of philosophers and critics of experimental philosophy is the claim that experimental methods, at least in principle, can reveal truths that always hold. Apart from this claim, no deep ideological consistency is found among experimental philosophers as a whole.⁸

Rather than basing their work on research by psychologists and cognitive scientists, experimental philosophers conduct their work alone or with other researchers in the social sciences.⁹ In some respects, this is not an unprecedented development. Philosophy has historically been consistently concerned with human nature, culture, and cognitive studies. The emergence of social sciences as a unique discipline has been more recent. Some philosophers continued their

³ Joshua Knobe & Shaun Nichols, "An Experimental Philosophy Manifesto," in J. Joshua Knobe ve Shaun Nichols (Eds.), *Experimental Philosophy*, New York: Oxford University Press, 2008, 3–14.

⁴ Stephan Stich & Kevin Tobia, "Experimental Philosophy and the Philosophical Tradition," in Justin Sytsma & Wesley Buckwalter (Eds.), *A Companion to Experimental Philosophy*, p. 5. Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2016.

⁵ Stich & Tobia, "Experimental Philosophy and the Philosophical Tradition," 6–7.

⁶ Knobe, "Experimental Philosophy," *Oxford Handbooks Online*, 2012, (2nd ed.); Alexandre Plakias, "Experimental Philosophy," *Oxford Handbooks Online*, 2015, 1–40, <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199935314.013.17>

⁷ Plakias, "Experimental Philosophy," 3–5

⁸ Mallon, R. "Experimental Philosophy," *Oxford Handbooks Online*, 2016, 7–8

⁹ Plakias, "Experimental Philosophy," 3–5

experimental studies after psychology and anthropology had left the humanities. However, experimental philosophers mainly illuminate the nature and origins of the judgments central to traditional analytical philosophy by using empirical methods rather than merely seeking the views of unconventional groups or cultures. For this purpose, experimental philosophers have tended to conduct experimental studies using survey methods.¹⁰ In other words, experimental philosophers examine intuitions about topics that have long been accepted as the domain of philosophy. However, instead of using the methodology of traditional philosophy, they use systematic empirical studies, statistical analyses, and cognitive hypotheses familiar to cognitive science.¹¹ In this context, experimental philosophy can be defined as the empirical investigation of the psychological and neurological mechanisms underlying philosophical judgments and the factors affecting them.¹²

In light of this, the current study aims to explain the principal motivation of experimental philosophy. In so doing, I will give a brief overview of the methodological difference between traditional philosophy and experimental philosophy, mainly by explaining what philosophical intuitions are and what role intuitions have in experimental philosophy. Then I will examine the latest developments and discuss the criticisms that have been brought to the results of these studies. Another purpose of this study is to contribute to the Turkish literature on philosophy by investigating the latest developments in this field. This field is quite new and limited to only a few studies in the Turkish literature on philosophy. As such, this study examines the results from some experimental studies and reveals the similarities and differences this method has with traditional philosophy.

Giriş

Felsefenin insan ve insan zihninin nasıl çalıştığı ile ilgili soruşturmaları çok uzun yıllara dayanmaktadır. Bu bağlamda filozoflar varlık, akıl, özgür irade, bilgi, insanların ahlaki ve dini inançlarının kökenleri ve pek çok diğer başka konularla ilgilendiler. Filozoflar, genel olarak, şeylerin nasıl birbirine uyduğu ile ilgili sorularla ilgileniyorlardı. Bu geleneksel anlayışta, psikoloji, tarih veya siyaset bilimi gibi alanları felsefeden ayrı tutmak pek mümkün değildi. Yeni bir hareket olarak *deneysel felsefe* (*experimental philosophy*) bu geleneksel vizyonu canlandırmaya çalışır ve tıpkı geçmiş yüzyılların filozofları gibi insanların nasıl düşündükleriyle ilgilenir.¹³

“Deneysel felsefe” teriminin standart veya üzerinde anlaşmaya varılmış belli bir tanımı yoktur. Fakat yine de “deneysel felsefe”, geleneksel felsefeyle birlikte yüzyıllardır süregelen felsefi soruları yanıtlamak amacıyla deneysel yöntemler kullanan, yirmi yılı aşkın bir geçmişe dayanan nispeten yeni sayılabilecek bir felsefi hareket olarak tanımlanabilir.

“Deneysel felsefe” terimi, tek bir yaklaşım veya konuyu değil, etikten epistemolojiye ve dil felsefesine kadar çeşitli pek çok alt dalları içeren felsefi konuları seçer. Deneysel filozoflar tüm bu alanlarda ve daha fazla konularda çalışırlar ve çeşitli ampirik yaklaşımlar getirirler. Makalenin ilerleyen bölümlerinde göreceğimiz üzere, bu deneysel çalışmalarını kapsayan tek bir yaklaşım veya amaç da yoktur. Örneğin, bazı deneysel filozoflar çalışmalarını geleneksel felsefenin (*traditional philosophy*) bir uzantısı olarak görürken, diğer bazı deneysel filozoflar kendilerini geleneksel analitik felsefenin (*traditional analytic philosophy*) radikal eleştirmenleri olarak tanımlarlar. Bu filozofları ortak bir noktada birleştiren şey felsefi ilerlemenin ampirik araştırma kullanımını gerektirdiği kanaati ve bu araştırmanın tasarımı ve yürütülmesinde aktif rol alma isteğidir.¹⁴

Deneysel filozoflar çalışmalarını, psikologlar ve bilişsel bilim insanları tarafından yapılan araştırmalara ve bu çalışma sonuçlarına dayandırmaktan ziyade ya tek başlarına ya da sosyal bilim alanındaki bazı diğer araştırmacılarla birlikte yürütürler.¹⁵ Felsefe zaten tarihsel olarak insan doğası, kültür ve bilişsel çalışmalarla sürekli olarak ilgilendi. Sosyal bilimlerin kendine özgü bir disiplin olarak ortaya çıkması ise daha yakın bir zamanda olmuştur. Psikoloji ve antropoloji beşerî bilimlerden ayrıldıktan sonra bile, bazı filozoflar kendi ampirik çalışmalarına devam ettiler.¹⁶ Deneysel filozoflar temel olarak yalnızca alışılmamış grupların veya kültürlerin görüşlerini araştırmaktan ziyade, deneysel yöntemlerle geleneksel analitik felsefenin merkezinde olan yargıların (intuitions) doğasını ve kökenlerini aydınlatmaktadır. Bu amaçla, deneysel filozoflar deneysel çalışmalarını anket yöntemlerini (survey methods) kullanarak yapma eğiliminde olmuşlardır.¹⁷ Başka bir deyişle, deneysel filozoflar, uzun süredir felsefenin alanına girdiği kabul edilen konular

¹⁰ Plakias, “Experimental Philosophy,” 3–5

¹¹ Knobe, “Experimental Philosophy,” Oxford Handbooks Online, 2012, 2.

¹² Stich & Tobia, “Experimental Philosophy and the Philosophical Tradition,” 5–6.

¹³ Joshua Knobe ve Shaun Nichols, “An Experimental Philosophy Manifesto,” *Experimental Philosophy* içinde, ed. J. Joshua Knobe ve Shaun Nichols (New York: Oxford University Press, 2008), 3-14

¹⁴ Alexandre Plakias, “Experimental Philosophy,” *Oxford Handbooks Online*, 2015, 1-40, <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199935314.013.17>

¹⁵ Plakias, “Experimental Philosophy,” 1-2.

¹⁶ Beşerî bilim, sosyal bilimlerden farklı olarak ampirik yöntemlere başvurmak yerine analitik ve eleştirel yöntemler kullanan alanları temsil etmektedir. Sosyal bilimler sosyoloji, antropoloji, psikoloji, ekonomi, siyaset bilimi alanlarını içerirken; beşerî bilim, edebiyat, sanat tarihi, felsefe alanlarını içermektedir.

¹⁷ Plakias, “Experimental Philosophy,” 4-5.

hakkındaki yargıları inceler, ancak bunu yaparken geleneksel felsefenin metodolojisini kullanmak yerine sistematik deneysel çalışmalar, istatistik analizler ve bilişsel bilimin alanına giren bilişsel bir takım hipotezler kullanırlar.¹⁸ Bu bağlamda, deneysel felsefe, felsefi yargıların (philosophical intuitions) ve onları etkileyen faktörlerin altında yatan psikolojik ve nörolojik mekanizmaların ampirik olarak araştırılma yöntemi şeklinde de tanımlanabilir.¹⁹ Deneysel felsefe metodolojisini daha iyi kavrayabilmek için bir sonraki bölümde deneysel felsefe ile geleneksel felsefe arasındaki ilişkiye yakından bir göz atalım.

1. Geleneksel Felsefe ve Deneysel Felsefe

Deneysel felsefe ve geleneksel felsefe arasında en göze çarpan fark elbette deneysel felsefenin deney yaparken geleneksel felsefenin yapmaması olarak ifade edilebilir.²⁰ Geleneksel felsefe ve deneysel felsefe arasındaki farka bakarken öncelikli olarak metodolojik farklılığı ele almak gerekir. Deneysel felsefenin temel iddialarından biri geleneksel analitik felsefe metodolojisinin sorgulanabilir bir temele dayandığı şeklindedir. Kavramsal analiz (*conceptual analysis*) yöntemini kullanan geleneksel analitik felsefede argümanlar -tabiri caizse- daha öznel bir dille ifade edilirken; deneysel felsefede, istatistik olarak ifade edilir. Bu amaçla, deneysel filozoflar zamanla geleneksel felsefenin yöntemlerinden biri olan kavramsal analizden aşına olduğumuz yaklaşımlardan önemli ölçüde ayrılan konular hakkında bir düşünme yolu geliştirdiler.²¹

Kavramsal analiz yöntemi tek ve biricik değildir, fakat tipik olarak bir kavramsal analiz, içeriğinde başka kavramları barındıran bir kavramı temel bileşenlerine ayırarak, ilgili kavramın anlamını kesin olarak belirlemeye çalışır. Felsefi açıdan önemli sayılacak bir kavramın anlamını belirleme girişiminde, ilgili kavramın farklı olası durumlarda da geçerli olup olmadığı değerlendirilir. Kavramsal analiz programı oldukça tartışmalı bir programdır. Bazıları, bu yöntemle önemli ilerleme kaydettiğine ve sonunda belirli önemli kavramların doğru analizlerde birleşeceğine inanıyor; diğerleri, bir kavramı başka bir kavram açısından analiz etmeyi hiçbir zaman başaramadığımızı ve bu başarısızlığın kavramsal analiz programının altında yatan varsayımlardaki bazı kusurlara işaret ettiğini düşünüyor.²² Bu tartışma hakkında ne söylenirse söylene, deneysel felsefenin amacının kavramsal analizden hangi yönde farklı olduğunu anlamak önemlidir. Kavramsal analiz yönteminde filozof, bir nesneye karşılık gelecek bir kavram tanımını için, örneğin kalem kavramı, gerekli ve yeterli şartları bir araya getirmeye çalışır. Fakat iş sonuçları sunmaya geldiğinde bir başka kişi ilgili kavram tanımını için aynı koşulları tamamıyla karşılayan ancak o nesne dışında başka bir örnek verebilir. Bu da filozofu kavram tanımında bazı düzenlemeler yapmak için çalışmasına geri döndürür.²³

Kavramsal analiz yöntemini kullanırken asıl bahsedilen kavramlar ortak, sıradan kavramlardır. Felsefi kavramlar teknik kavramlar gibi olmasa da filozoflar bunları açıklamak için bazı terimler kullanırlar ve genellikle halk arasında kullanılan kavramların karıştırıldığı durumlarda kavramlara müdahalede bulunurlar.²⁴ Deneysel felsefede böyle bir kavram analizi söz konusu değildir. Deneysel felsefe, kavramın tanımına yönelik analizler yapmak yerine ilgili kavramın uygulanışının ardındaki faktörlerin neler olabileceğine yönelik bir araştırma yöntemi takip eder. Bu yöntem, genel olarak, yargılarımızın altında yatan faktörlerin ne olduğunu araştırırken ilgili kavram için herhangi bir zorunlu veya yeterli koşul bulmak zorunda değildir. Geleneksel felsefede kavramların içeriğine kanıt olarak hizmet eden yargılara nasıl ulaşıldığı sorusu sorulduğunda filozofun a priori düşünmesinin yeterli olacağı ve kavramsal analiz ile apriorisitenin (*apriori olma özelliği*) birbirinden ayrılmayacağı söylenebilir.²⁵ Geleneksel felsefede bunlardan birini reddetmek diğerini reddetmek anlamına gelir. Bir anlamda deneysel felsefe tarafından meydan okunan şey bu bağlantı olarak ifade edilmektedir.²⁶ Deneysel felsefede, yargılarla ilgili iddialar doğrudan ampirik veya birtakım varsayımsal düşünce deneyleri şeklinde sunulduğunda sıradan insanların nasıl cevap vereceğine dair test edilebilir tahminler olarak değerlendirilir. Bu anlamda yargıların rolü deneysel felsefede de büyük önem taşımaktadır.

Deneysel felsefenin temel iddialarından biri geleneksel analitik felsefenin metodolojisinin sorgulanabilir bir temele

¹⁸ Knobe, "Experimental Philosophy," Oxford Handbooks Online, 2012, 2.

¹⁹ Stephan Stich ve Kevin Tobia, "Experimental Philosophy and the Philosophical Tradition," *A Companion to Experimental Philosophy* içinde, ed. Justin Sytsma, ve Wesley Buckwalter (Malden, MA: Wiley- Blackwell, 2016), 5.

²⁰ Burada "deney yapma", fen bilimleri veya diğer bilim alanlarındaki türden bir deney yapma şeklinde anlaşılmalıdır. Deneysel felsefede deney yapmaktan kasıt tıpkı sosyal bilimlerde olduğu gibi bir tür saha çalışması niteliğinde sosyal bilimler metodolojisi kullanarak nicel bulgular elde etme yoluyla ilgili araştırma sorusunu incelemek şeklinde anlaşılmalıdır. Önemli olan bir nokta deneysel felsefedeki deneysel çalışmalar katılımcıların yargılarını farklı şekillerde test edebilmek amacıyla anket sorularını bir anlamda katılımcıları manipüle edecek şekilde hazırlayarak çalışmalarını yürütürler. Örneğin, anket sorularının soruluş sıralarının değiştirilmesi veya sunulan hikayelerdeki başkahramanların yaş veya cinsiyet bakımından farklı şekillerde sunulması gibi. Bu da deneysel felsefedeki deney yapma yöntemini diğer araştırma yöntemlerinde kullanılan saha araştırmaları veya anket çalışmalarından ayırmaktadır.

²¹ Knobe ve Nichols, "An Experimental Philosophy Manifesto," 4.

²² Knobe ve Nichols, "An Experimental Philosophy Manifesto," 4.

²³ Knobe ve Nichols, "An Experimental Philosophy Manifesto," 4-5.

²⁴ Antti Kauppinen, "The Rise and Fall Experimental Philosophy," *Philosophical Explorations* 2, no.10, (2007): 96-97.

²⁵ Apriorisite (aprioricity), etimolojik olarak a priori'nin alternatifi olarak kullanılan bir terim. Anlam bakımından da a priori olarak bilinme durumu şeklinde ifade edilebilir.

²⁶ Kauppinen, "The Rise and Fall Experimental Philosophy," 96.

dayandığı yönündedir. DeneySEL felsefe, örneğin, Weinberg ve diğerleri²⁷ ve Swain ve diğerleri²⁸ aktardığı üzere, analitik felsefenin metodolojisini veya eskilerin “yargı güdümlü romantizm” (*intuition driven romanticism*) olarak isim verdikleri metodolojiyi sorgulamaya yönelik veriler sağlar.²⁹ Daha önce de belirtildiği gibi deneySEL felsefe ve geleneksel felsefe yöntem bakımından birbirlerinden farklı olsa da yöntemlerinin farklı olmasının bu iki alanın uyumsuz olduğu veya birinin diğerine tercih edilmek zorunda olduğu anlamına gelmediği de zaman zaman ifade edilmektedir. DeneySEL felsefe alanında yapılan bazı erken dönem çalışmaları, filozofları deneySEL yöntemlerin geleneksel yöntemlere tercih edilmesi gerektiği yönünde yönlendirmiş olsa da son zamanlarda yapılan deneySEL çalışmalar, geleneksel ve deneySEL yöntemleri uzlaştırarak felsefi problemleri çözmeyi amaçlamaktadır³⁰. Makalenin ilerleyen bölümlerinde bu çalışmalardan bazılarını yer vermeye çalışacağım. Bunun öncesinde deneySEL felsefede felsefi yargıların önemine bir göz atalım.

2. Felsefi Yargılar ve DeneySEL Felsefe³¹

İnsanların bir konu hakkındaki yargıları üzerine getirilen iddialar uzun yıllardır felsefi tartışmalarda önemli bir rol oynamıştır. Felsefi soruşturmalarda filozoflar genel olarak insanların sıradan yargılarına sık sık başvururlar fakat yargılar hakkındaki bu araştırmayı nadiren ampirik bir incelemeye tabii tutarlar. Geleneksel felsefi soruşturma yönteminde filozofların genel yaklaşımı, ilgili yargılar hakkındaki durumu tanımlamak ve yine bu konu hakkında bazı varsayımlar öne sürmek şeklindeydi. Başka bir ifadeyle, felsefi iddiaların değerlendirilmesinde belli bazı düşünce deneylerine yanıt olarak üretilen yargıları kanıt olarak kullanmak analitik felsefede standart bir uygulama olmuştur.³² Ancak son yıllarda deneySEL felsefe adı verilen bu yeni alan insanların bir konu hakkındaki yargılarını alternatif bir metodoloji ile soruşturmaya başladı.³³ Bunu yaparken de geleneksel felsefede olduğu gibi ilgili konuya varsayımlarla yaklaşmak yerine felsefi çalışmalarının merkezinde yer alan aynı türden yargıları sistematik deneyler ve istatistiksel analiz yöntemleriyle incelediler.³⁴ Genel olarak bir deneySEL felsefe çalışmasında, deneySEL çalışmalar vasıtasıyla elde edilen sonuçlar çeşitli yargılara sahip insanlar hakkında istatistiki bilgiler verirken, tartışılan iddialar insanların yargıları hakkında değil daha çok epistemoloji, metafizik veya etikle ilgili temel felsefi sorularla ilgilidir.³⁵ Batı felsefesi tarihi boyunca filozoflar bazen gerçek, ancak daha sıklıkla hayali olan bir durumu tanımlar ve açıklanan durumdaki bazı insanların, nesnelere veya olayların felsefi olarak ilginç bir özelliği veya ilişkisi olup olmadığını sorarlar. Bu tür örnekler tarihsel açıdan birçok filozofun çalışmalarında yer almaktadır. Platon’un Devlet kitabında yer alan, Sokrates’in “adaletin doğası” hakkındaki bir diyalogu buna en güzel örneklerden biridir. Adı geçen diyalogda Sokrates hayali bir durum ortaya koyarak adalet hakkında sorular sorar, soruyla ilgili kendi yargılarını belirtir ve tıpkı çağdaş filozofların tipik varsayımları gibi, soruyla karşılaşan herkesin aynı yargıları paylaşacağını belirtir. Yakın dönem felsefe tarihinde ve özellikle de çağdaş analitik felsefenin birçok alanında bunun gibi örneklerle sıklıkla karşılaşılır.³⁶ Metafizik alanında kişisel kimlik tartışmaları J. Locke’un ünlü prens ve ayakkabı tamircisi (*prince and cobbler*) örneğiyle ilgili yargıları çağırıştırır. Etik alanında, tramvay ikilemi (*trolley dilemma*) ve bir dizi başka vakalar hakkındaki yargılar literatürde yer almaktadır. Özgür irade tartışmalarında genellikle hapis haneye tıkmış insanlar veya kötü bilim insanları tarafından beyin implantları ile yönlendirilen toplumlar ve başka diğer durumlar hakkındaki yargılara başvurulur. Zihin felsefesinde zombiler (*zombies*), Çin odaları (*Chinese room*) ve kırmızı rengi daha önce görmemiş olan sinirbilimci Mary (*Mary’s room*) ile ilgili yargılara sıklıkla başvurulur. Epistemolojide Gettier vakası, sahte ahır vakası (*fake barn case*) ve benzer başka durumlara ilgili yargılara başvurulur.³⁷

Epistemolojide de Edmund Gettier, “Gerekçelendirilmiş Doğru İnanç Bilgi midir?” (*Is Justified True Belief Knowl-*

²⁷ Jonathan M. Weinberg, Shaun Nichols, Stephen Stich, “Normativity and Epistemic Intuitions,” *Philosophical Topics*, 1-2, no.29 (2001): 429-460.

²⁸ Stacey Swain, Joshua Alexander, Jonathan M. Weinberg, “The Instability of Philosophical Intuitions: Running Hot and Cold on Truetemp,” *Philosophy and Phenomenological Research* 1, no. 76 (2008): 138-151.

²⁹ Kauppinen, “The Rise and Fall Experimental Philosophy,” 95-118

³⁰ Kaija Mortensen ve Jennifer Nagel, “Armchair-Friendly Experimental Philosophy,” içinde *A Companion to Experimental Philosophy*, ed. Justin Sytsma, Wesley Buckwalter, (Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2016), 53.

³¹ Bu çalışma boyunca yargı (*intuition*) terimi, deneySEL felsefe alanında temelde araştırılan konuya atıfta bulunmak için kullanılacaktır. *Intuition* terimi İngilizceden Türkçeye “sezgi” olarak çevrilse de deneySEL felsefedeki karşılığı “yargı” olarak Türkçeye çevirildiğinde daha doğru bir kullanım olacaktır. Zaman zaman deneySEL felsefe çalışmalarında “*judgment*” kelimesinin de “*intuition*” ile eşdeğer kullanıldığını belirtmekte fayda var.

³² Düşünce deneyleri (*thought experiments*), bir hipotezin sonuçlarının zihinsel değerlendirmesini yapmak amacıyla ilgili hipotezin düşünsel olarak ortaya konduğu varsayımsal durumlardır. Belli bir tanım konusunda fikir birliği yoktur, fakat belli örnekler başta fizik ve felsefede olmak üzere pek çok farklı alanlarda yaygın olarak görülmektedir, bkz. Michael T. Stuart, “Thought Experiment: State of the Art,” *The Routledge Companion to Thought Experiments* içinde, ed. Micharel T. Stuart, Yiftach Fehige ve James R. Brown (London, UK: Routledge, 2018), 1-28.

³³ Joshua Alexander, Jonathan M. Weinberg, “Analytic Epistemology and Experimental Philosophy,” *Philosophy Compass* 1, no. 2 (2007): 56-57.

³⁴ Joshua Knobe, “Experimental Philosophy,” *Philosophy Compass* 1, no.2 (2007): 81.

³⁵ Knobe ve Nichols, “An Experimental Philosophy Manifesto,” 6.

³⁶ Stich ve Tobia, “Experimental Philosophy and the Philosophical Tradition,” 6-7.

³⁷ Stich ve Tobia, “Experimental Philosophy and the Philosophical Tradition,” 7-8.

edge?) isimli makalesinde, bir kişinin gerekçeli inancının doğrulanması durumunda, bu kişinin ilgili durumu bildiği iddiasını kovuşturmaya yönelik yargılar üretmek için kullandığı iki düşünce deneyi oluşturmuştur. Gettier'in bu düşünce deneyleri yukarıda adı geçen örnekler arasındaki en popüler örnekler olarak gösterilebilir. Gettier'in düşünce deneyleri p olarak doğrulanmış bir yanlış inançtan doğru bir q inancı çıkararak ve bu temelde ilgili durumun q olduğuna dair gerekçelendirilmiş bir doğru inanç oluşturan bir kişiyi içerir. Gettier'in iddiası, bu düşünce deneylerindeki durumu ele aldığımızda ilgili durum hakkında epistemik konumu detaylandırılan kişinin q 'yu bilmediği yargısına sahip olacağıdır. Ayrıca bu durum, "ilgili kişi gerçek inancını doğrulaması durumunda p 'yi bilir iddiasına karşı bir delil sayılacaktır" şeklinde de ifade edilmektedir.³⁸

Deneyel felsefe çalışmaları ile beraber geleneksel felsefedeki filozofların, düşünce deneyleri vasıtasıyla ortaya koydukları ilgili konu hakkındaki yargılarının statüsü tartışma konusu haline gelmeye başladı. Nitekim, Gettier'in düşünce deneyindeki örneklerden hareketle Gettier'in düşünce deneylerinde ortaya koymuş olduğu yargının temelde bilginin doğası hakkında nesnel bir yargı mı yoksa herhangi rasyonel bir birey tarafından yapılabilecek sağlam temelli bir yargı mı olduğu merak konusu oldu. Çağdaş deneyel felsefe hareketinde başat sayılacak makalelerin birinde Jonathan Weinberg, Shaun Nichols ve Stephen Stich, Gettier vakası hakkındaki yargıların bilginin doğasının nesnel yansımaları olduğu iddiasına meydan okudular.³⁹ Nisbett, Peng, Choi, ve Norenzayan'ın (2001), çalışmalarında ortaya koydukları akıl yürütme tarzlarındaki kültürler arası farklılıklar⁴⁰, Weinberg ve diğerlerini Gettier'in evrensel olduğunu varsaydığı yargıların, kültürel ve sosyo-ekonomik duruma göre değişebileceği yönünde bir varsayıma götürdü. Nisbett ve diğerleri, *Kültür ve düşünce sistemleri: Bütünsel ve analitik biliş (Culture and systems of thought: Holistic versus analytic cognition)* isimli makalede Doğu Asyalılar ve Batılıların akıl yürütme biçimlerinin farklı olduğunu ifade etmişlerdir.⁴¹ Doğu Asyalıların daha bütünsel (*holistic*) bir akıl yürütme biçimine sahipken Batılıların ise analitik akıl yürütme biçimine sahip olduklarını göstermişlerdir. Nisbett ve diğerlerinin yapmış oldukları bu çalışmadan hareketle Weinberg ve diğerleri, temelde sıradan insanların felsefi yargılarının arkasında bu türden bir kültürel farklılık olup olmadığını araştıran deneyel çalışmalar yürüttükten sonra elde ettikleri verilerle Gettier'in varsayımının haklılığı hakkında ağır hükümler ortaya koydular.⁴²

Görüldüğü üzere yakın zamana kadar geleneksel felsefedeki filozofların evrensel olduğunu iddia ettikleri belli konular hakkındaki yargılar doğrulanmamış hipotezlere dayanmaktaydı. Ancak son zamanlarda deneyel felsefe alanında yapılan çalışmalar bu hipotezleri incelemenin bir yolu olduğunu gösterdi. Bu anlamda yürütülen sistematik deneyel çalışmalar farklı gruplardaki insanların belli konular hakkındaki felsefi yargılarının kültürel ve sosyo-ekonomik⁴³, cinsiyet⁴⁴ ve başka pek çok farklı açıdan farklılık göstermekte olduğunu ortaya koydu. Dolayısıyla, geleneksel felsefede karşımıza çıkan yargı temelli felsefe (intuition-based philosophy) anlayışına olan güven, deneyel felsefe ile beraber sorgulanır duruma gelmiştir. Bununla birlikte, deneyel felsefede önemini koruyan felsefi yargıların felsefi soruşturmalarda güvenilir kaynaklar olarak görülüp görülmeceği konusu yeni bir meta-felsefe problemi haline gelmiştir. Makalenin bir sonraki bölümünde bu konuya kısaca değindikten sonra deneyel felsefe alanında yapılmış olan çalışmaların sonuçlarına ve bu sonuçların ortaya koyduğu tartışmalara göz atacağız.

3. Deneyel Felsefede Felsefi Yargıların Kanıt Değeri

Deneyel filozofların deneyel araştırma yöntemlerini kullanarak insanların bir konu hakkındaki felsefi yargılarını araştırmalarının bir nedeni, geleneksel felsefedeki yargı temelli felsefe yönteminin evrensel olup olmadığını ve eğer böyle değilse felsefi soruşturmalarda felsefi yargılara güvenmenin ne derece doğru olduğunu tartışmak olmuştur. Daha önceki bölümde de belirtildiği üzere, felsefi soruşturmalarda belirli durumlar ve bu durumlar hakkındaki yargılar kavramların ana hatlarını ortaya çıkarır. Örneğin, şanslı bir tahmin bilgi sayılabilir mi? Bu türden soruları yanıtlarken soruları nasıl yanıtladığımız bize daha genel kavramlar hakkında bir şeyler söyler. Başka bir deyişle, yargılar çeşitli hipotezlere karşı test edilecek bir tür veri işlevi görebilir. Aynı şekilde yargılar, bir kelimenin ne anlama geldiği ve veya doğruluk koşullarının ne olduğuna ilişkin iddiaları doğrulamak veya reddetmek için kullanılabilir. Bu yargılar kavramlarımız hakkında bilgi sağladığı ölçüde filozoflar için de faydalıdır. Dolayısıyla felsefi yargıların çeşitli felsefi görüşlerin ilerlemesinde önemli bir rolü olduğu inkâr edilemez. Ancak bu yargıları felsefi soruşturmalarda kanıt

³⁸ Alexander ve Weinberg, "Analytic Epistemology and Experimental Philosophy," 56-80

³⁹ Weinberg, Nichols ve Stich, "Normativity and Epistemic Intuitions," 429-460

⁴⁰ Richard E. Nisbett, Kaiping Peng, Incheol Choi, Ara Norenzayan, "Culture and systems of thought: holistic versus analytic cognition," *Psychological Review* 2, no.108 (2001): 291-310.

⁴¹ Nisbett vd., "Culture and systems of thought: holistic versus analytic cognition," 291-310.

⁴² Mortensen, Nagel, "Armchair-Friendly Experimental Philosophy," 55.

⁴³ Weinberg, Nichols ve Stich, "Normativity and Epistemic Intuitions," 429-460.

⁴⁴ Wesley Buckwalter ve Stephen Stich, "Gender and Philosophical Intuition" içinde *Experimental Philosophy*, ed. Joshua Knobe, Shaun Nichols (Oxford: Oxford University Press, 2014), 307- 346.

olarak kullanıp kullanmayacağımız deneysel felsefe içerisinde başlıca bir tartışma haline gelmiştir.⁴⁵ Bu anlamda deneysel felsefe alanında felsefi yargıların felsefi soruşturmalarda kanıt olarak kullanılıp kullanılmayacağı hakkında argüman geliştiren iki grup karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan *pozitif program (the positive program)* olarak ifade edilen - Joshua Knobe'un çalışmalarıyla öncülüğünü yaptığı - bir grup deneysel filozof, kavramsal analiz yönteminin felsefede her zaman merkezi öneme sahip olduğunu ve yargıların da burada kavramlara lehte veya aleyhte kaynaklık ettiğini ifade etmişlerdir. Knobe ve onu takip eden bir çok deneysel filozof, yargıları deneysel olarak keşfetmeye motive olmuşlardır, çünkü bu şekilde daha iyi bir kavramsal analiz işi yapılacağını düşünürler.⁴⁶ Deneysel felsefe sayesinde, sürekli olarak kendi yargılarına başvuran, ilgili oldukları alandaki yayınları okuyup yalnızca meslektaşlarının yargılarını dikkate alan filozofların karşı karşıya kalması muhtemel olan önyargılarından ve performans hatalarından kaçınılacağını iddia ederler.⁴⁷ Bunun ışığında, Knobe ve diğer *pozitif program* savunucuları filozof olmayan sıradan insanların belli durumlar hakkındaki yargılarını deneysel yöntemlerle toplayarak, daha önce kavramsal analiz yöntemi kullanan filozoflar tarafından fark edilmeyen sıradan kavramlar hakkında önemli gerçeklerin keşfedilebileceğini öne sürerler.⁴⁸

Deneysel felsefedeki *pozitif program*, önemli görülen felsefi kavramların analizleri ile ilgilenen geleneksel felsefenin amaçlarının önemli bölümünü paylaşır. Dahası hem *pozitif program* hem de geleneksel felsefe gerçek ve varsayım niteliğindeki durumlar hakkında olan yargıların, kavramsal analizler için önemli ancak iptali mümkün bir kanıt kaynağı sağladığı konusunda hemfikirdir. Deneysel felsefede deneyler büyük önem taşır çünkü deneyler, kavramların şu veya bu nedenlerle filozofların gözden kaçırdıkları özelliklerini ortaya çıkarabilir denmektedir. Filozofların belli durumlar hakkında anlaşmazlıkları olduğunda deneyler bu anlaşmazlığı gidermede yardımcı olabilir görüşü hakimdir. Deneyler aracılığıyla, tartışmalı durumlarda, eğer filozof olmayan halkın çoğu bir grup filozofla aynı yargıları paylaşıyorsa, tartışmada *halk yargısını (folk intuition)* paylaşmayan diğer filozof grubunun, ilgili kavram hakkındaki yargılarının diğerlerinden performans hataları sebebiyle farklı olabileceğini söylemek için bir neden olacağı da ifade edilmektedir.⁴⁹ Pozitif program savunucularına göre deneysel yöntemler, belirli durumlar hakkındaki yargılarımızın kavramsal analiz yöntemiyle ortaya çıkarılmamış yönlerini ortaya çıkarmak için en uygun yollardan biri olarak görülür ve bu yöntemde felsefi yargılarımızın rolü yadsınamayacak kadar önemlidir. Bu anlamda, bazı filozoflar, felsefi teorileri test etmede felsefi yargıların rolünü, bilimsel teorileri test etmede gözlemin oynadığı rolle karşılaştırmaktadır.⁵⁰

Yürütülen bazı deneysel çalışmalarda insanların belirli durumlar hakkındaki yargılarında görülen farklılıklar, bir grup felsefeciyi felsefi yargıların güvenilirliği konusunda şüpheye düşürmüştür. *Negatif program (the negative program)* denilen bu grup, ister gözden kaçırılmış yargılar olsun isterse deneysel çalışmalara katılmış halkın ve deneyler aracılığıyla toplanmış yargıları olsun, bu türden yargıların felsefi araştırmalara kaynaklık edemeyeceğini iddia ederler.⁵¹ Nitekim, bahsi geçen deneysel çalışmalarda katılımcıların belirli felsefi yargılar hakkında göstermiş oldukları farklılıklar, beraberinde yargıların güvenilirlik problemini (*the reliability problem of intuitions*) de yeni bir felsefi tartışma olarak ortaya çıkarmıştır.⁵²

Deneysel felsefedeki çalışmaların ilki sayılabilecek çalışmalardan birinde, Weinberg ve diğerleri bir grup üniversite öğrencisiyle yürüttükleri çalışmada belirli bir durum hakkındaki felsefi yargıların katılımcıların kültürel ve sosyo-ekonomik durumuna göre değişiklik gösterdiği sonucuna ulaştılar.⁵³ Weinberg ve diğerlerinin yapmış olduğu bu çalışma o zamana kadar yapılmış en çarpıcı sonuca ulaşan deneysel araştırma olarak deneysel felsefe literatüründe yer aldı ve daha sonra yapılacak pek çok diğer çalışmaya da kaynaklık etti. Weinberg ve diğerlerinin öncülük ettiği *negatif programa* göre, belirli bir kavram hakkındaki yargılar o kavramın ne olduğu konusunda bize net olarak bir şey söyleyemese de insanların o kavram hakkında ne düşündüğü konusunda çok şey söyleyebilir.⁵⁴ *Negatif program* savunucuları, felsefi yargıların kültürel ve sosyo-ekonomik faktörler gibi dış faktörlerden etkilenmesinden ötürü felsefi

⁴⁵ Plakias, "Experimental Philosophy," 4-5.

⁴⁶ Knobe, "Experimental Philosophy," 10-11.

⁴⁷ Çalışmada bahsi geçen 'Performans hatası' deyimi deneysel felsefe çalışmalarında çalışmaya katılan katılımcıların deney esnasında farkında olmaksızın çalışma sonucunu etkileyebilecek türden yapmış oldukları hataları belirtmek için kullanılmıştır. Örneğin, nicel türden yapılan çevirim içi deneysel bir çalışma esnasında sorulan 'evet-hayır' türünden sorularda katılımcıların evet diyecekken yanlışlıkla hayır şıkkını seçmeleri veya Likert ölçeği ile sorulmuş bazı sorulardaki ölçek sıralamalarını karıştırma durumları buna örnek gösterilebilir. Performans hatası olarak belirtilen durumlar her çalışmada olmasa da bazı çalışmalarda katılımcıların genel anket sorularına vermiş oldukları cevaplardan ötürü araştırmacı tarafından rahatlıkla tespit edilebilir.

⁴⁸ Stich ve Tobia, "Experimental Philosophy and the Philosophical Tradition," 9-10.

⁴⁹ Stich ve Tobia, "Experimental Philosophy and the Philosophical Tradition," 9-11.

⁵⁰ Vaidya, "Philosophical Methodology: The Current Debate," 392.

⁵¹ Finn Spicer, "Cultural Variations in Folk Epistemic Intuitions", *Review of Philosophy and Psychology*,1 (2010), 519.

⁵² Felsefi yargıların güvenilirliği problemi (*the reliability problem of intuitions*) başlı başına ayrı bir meta-felsefi tartışma konusu olsa da deneysel felsefe alanındaki deneysel çalışma sonuçlarının bu tartışmadan bağımsız bir şekilde yorumlanmadığı görülmektedir. Pek çok farklı deneysel çalışmada insanların belirli felsefi durumlar hakkındaki yargılarında görülen farklılıklar bu tartışmayı kaçınılmaz kılmaktadır.

⁵³ Weinberg, Nichols ve Stich, "Normativity and Epistemic Intuitions," 429-460.

⁵⁴ Weinberg, Nichols ve Stich, "Normativity and Epistemic Intuitions," 429-460.

araştırmalarda bir kanıt değeri taşımadığını öne sürse de yine de felsefi yargıların deneysel çalışmalarla araştırmaya değer olduğunu ifade ederler.⁵⁵ Negatif programa kaynaklık eden bu deneysel çalışmalara, felsefi yargıları etkileyen dış faktörlere ve elde edilen bulgulara bir sonraki bölümde detaylı olarak bir göz atalım.

4. Felsefi Yargılar Üzerinde Dışsal Faktörlerin Etkisi

Deneysel felsefe alanında yayınlanan deneysel felsefe ile ilgili makalelerin çok azı meta-felsefe ve metodoloji hakkında teorik sorularla ilgilendi. Bunun yerine, yayınlanan çalışmaların pek çoğu belli deneysel çalışmaların sonuçlarını ortaya koymuş ve tartışmıştır. Çoğunlukla bu çalışmalar farklı deneysel filozof ekibinin büyük çabalarıyla ortak problemleri değerlendirebilmek için ortaya çıkmıştır.⁵⁶ Tüm bu çalışmalar farklı felsefi kavramlar hakkındaki yargılar üzerine araştırmalar yapmış olsalar da temelde dikkate aldıkları nokta insanların bu kavramlar hakkındaki yargıları ve bu yargıları etkileyen dış faktörlerin olup olmadığı ile ilgili olmuştur. Şimdi bu çalışmalara ve ortaya çıkan bulgulara bir göz atalım.

4.1. Kültür

Richard Nisbett ve bir grup meslektaşının bilişsel farklılıklar (*cognitive differences*) üzerine yaptığı kültürler arası çalışmalardan ilham alan Weinberg ve diğerleri⁵⁷ insanların epistemik yargılarının da benzer şekilde kültürel olarak değişip değişmeyeceğini araştırdılar.⁵⁸ Amerika'nın New Jersey eyaletinde lisans öğrencileri ile yürüttükleri çalışmada Doğu Asyalı ve Batılı olarak gruplandırdıkları öğrencilerin epistemik yargıları (*epistemic intuitions*) arasında kültürel bir farklılık olup olmadığını incelediler. Çalışma aynı zamanda düşük ve yüksek sosyo-ekonomik statüye göre ayrılmış grupların epistemik yargıları arasında bir fark olup olmadığını da araştırmaya yönelikti.⁵⁹ Çalışmada katılımcılara içerisinde bir bilgi durumu içeren çeşitli düşünce deneyleri sunuldu (örneğin, Gettier vakası gibi). Bu düşünce deneylerinden bir tanesi aşağıdaki gibidir:

Bob'un yıllardır Buick marka araba kullanan Jill adında bir arkadaşı var. Bob bu nedenle Jill'in Amerikan markası bir araba kullandığını düşünüyor. Ancak Bob'un, Buick marka arabanın yakın zamanda çalındığından ve Jill'in Pontiac marka başka bir Amerikan araba kullanmaya başladığından haberi yok. Bob, Jill'in bir Amerikan marka araba kullandığını gerçekten biliyor mu, yoksa sadece buna inanıyor mu?⁶⁰

GERÇEKTEN BİLİYOR

SADECE İNANIYOR

Bu düşünce deneyinde Bob'un bahsi geçen durum hakkında gerçekten bilgi sahibi olup olmadığı katılımcılara soruldu. Çalışmadaki diğer düşünce deneyleri de bu formatta oluşturulmuş farklı hikayeler içeriyordu. Katılımcıların epistemik yargılarını ölçebilmek için düşünce deneylerinin sonunda ikili cevap seçenekleri yer aldı. Bu seçenekler, "baş karakter ilgili durumu 'GERÇEKTEN BİLİYOR' (REALLY KNOWS)" ve "baş karakter ilgili duruma 'SADECE İNANIYOR' (ONLY BELIEVES)" şeklindeydi. Weinberg ve diğerleri araştırma sonunda oldukça ilginç bulgular elde ettiler.⁶¹ Araştırma sonuçlarına göre Doğu Asyalı olarak gruplandırılan öğrenciler, Bob'un ilgili durum hakkında gerçekten bilgi sahibi olduğunu belirtirken, Batılı olarak gruplandırılan öğrenciler Bob'un ilgili durum hakkında bir bilgisinin olmadığını, ancak bu duruma yönelik bir inancı olduğunu ifade ettiler. Diğer düşünce deneylerinde de benzer sonuçlar elde edildi. Sonuçlar iki grup arasında istatistiki olarak büyük oranda farklılık olduğunu ortaya çıkardı. Katılımcıların farklı kültürel geçmişe sahip olmaları bu farklılığın başlıca nedeni olarak öne sürüldü. Araştırma sonuçları düşük ve yüksek sosyo-ekonomik statüye sahip gruplardaki katılımcıların epistemik yargılarında da aynı şekilde farklılık olduğunu ortaya koydu.⁶² Çalışma verileri farklı kültürel geçmişe ve farklı sosyo-ekonomik statüye sahip insanların epistemik yargılarında da farklılık olduğu sonucunu ortaya koydu.

Weinberg ve diğerlerinin⁶³, Richard Nisbett ve meslektaşlarının çalışmalarından esinlenerek ortaya koydukları 'Normatiflik ve Epistemik Yargılar (*Normativity and Epistemic Intuitions*)' adlı çalışmaları ve çalışmanın bulguları, daha

⁵⁵ Spincer, "Cultural Variations in Folk Epistemic Intuitions," 519-520.

⁵⁶ Knobe, "Experimental Philosophy", *Philosophy Compass*, 82.

⁵⁷ Weinberg, Nichols ve Stich, "Normativity and Epistemic Intuitions," 429-460.

⁵⁸ Epistemik yargılar (*epistemic intuitions*) bir bilgi durumu hakkında doğrudan ortaya konan yargılar olarak ifade edilebilir. Epistemik yargılar, deneysel felsefe literatüründe yer alan pek çok deneysel çalışma ve bu çalışmaların bulguları hakkındaki tartışmalarda önemli bir yere sahiptir.

⁵⁹ Mallon, "Experimental Philosophy," 7-8.

⁶⁰ Bu düşünce deneyi Weinberg ve diğerlerinin çalışmalarında yer aldığı şekilde orijinaline sadık kalmak ve Türkçe anlam bütünlüğü de göz önüne alınarak makalenin yazarı tarafından İngilizceden Türkçeye çevrilmiştir. Detaylar için, Bknz: Weinberg, Nichols ve Stich, "Normativity and Epistemic Intuitions," 429-460.

⁶¹ Weinberg, Nichols ve Stich, "Normativity and Epistemic Intuitions," 429-460.

⁶² Weinberg, Nichols, Stich, "Normativity and Epistemic Intuitions," 429-460.

⁶³ Weinberg, Nichols ve Stich, "Normativity and Epistemic Intuitions," 429-460.

sonra pek çok başka deneysel çalışma için de kaynaklık teşkil etti. Bu çalışmanın bulgularını doğrulamak için Seyedsayamdost⁶⁴, Weinberg ve diğerlerinin⁶⁵ çalışmasının bir replikasyon araştırmasını yaptı. Seyedsayamdost⁶⁶'ın, Britanya'da Londra Ekonomi Üniversitesi'nde (London School of Economics, LSE) Doğulu ve Batılı olarak gruplandırıldığı üniversite öğrencileriyle yürüttüğü çalışmada katılımcılara, Weinberg ve diğerlerinin çalışmasındaki düşünce deneylerinin benzerleri sunuldu. Bu çalışmada örneklem sayısı orijinal çalışmaya göre daha fazlaydı.⁶⁷ Araştırma bulguları Weinberg ve diğerlerinin çalışmasının aksine Doğulu ve Batılı grupların epistemik yargıları arasında bir fark olmadığını ortaya koydu. Katılımcıların büyük çoğunluğu düşünce deneylerindeki baş karakterlerin ilgili durumu bilmediği cevabını verdi. Benzer şekilde Kim ve Yuan da bir replikasyon çalışması yürüttüler.⁶⁸ Kim ve Yuan bu çalışmada Weinberg ve diğerlerinin⁶⁹ çalışmasına yakın veya benzer sonuçlar elde etmeyi amaçladılar. Kim ve Yuan⁷⁰, Weinberg ve diğerlerinin çalışmasındaki düşünce deneylerinden yalnızca bir tanesini (Gettier vakası), soruları değiştirmeden, orijinali ile aynı şekilde, Doğulu ve Batılı olarak gruplandırdıkları üniversite öğrencilerinden oluşan katılımcılara sundular.⁷¹ Örneklem sayısı ise orijinal çalışmaya göre oldukça geniş tutuldu. Araştırma bulguları Weinberg ve diğerlerinin⁷² çalışmasından farklı olarak Doğulu ve Batılı grupların epistemik yargılarında bir farklılık olmadığını ortaya çıkardı. Her iki grup da ezici bir çoğunlukla Bob'un ilgili durumu bilmediği cevabını verdi. Daha pek çok deneysel çalışmada da kültürel geçmişin felsefi yargılar üzerindeki etkisi araştırıldı.⁷³

Geleneksiz analitik felsefe yöntemi, deneysel felsefenin aksine, bilginin veya diğer kavramların ne olduğu hakkındaki yargıların bu tür faktörlere bağlı olup olmadığıyla ilgilenmemiştir. Deneysel felsefede ise düşünce deneylerine yanıt olarak üretilen yargılar, farklı faktörler temelinde sistematik olarak değişiyorsa, bu yargıların, farklı - hatta çelişkili - felsefi iddialar için kanıt olarak kullanılacağı konusu hala tartışılmakta.⁷⁴ Bunun ışığında, Weinberg ve diğerlerinin çalışması⁷⁵ ile başlayan felsefi yargıların kültürler arası farklılık gösterdiği iddiası felsefi yargıların başka faktörlerden de etkilenip etkilenmeyeceği konusunda merak uyandırdı. Bu anlamda araştırmacılar farklı faktörler üzerine deneysel çalışmalar yapmaya devam ettiler. Bir grup araştırmacı cinsiyet faktörünün felsefi yargıları üzerinde etkisi olup olmadığını araştırırken⁷⁶, diğer bazı araştırmacılar⁷⁷ düşünce deneylerinin katılımcılara sunulduğu sırasında bir değişiklik yapıldığında bu durumun felsefi yargılar üzerinde etkili bir faktör olup olmayacağı ile ilgili çalışmalar yürüttüler. Bir sonraki bölümde bu iki faktörün felsefi yargıları üzerindeki etkisini inceleyen deneysel çalışmalara bir göz atalım.

4.2. Cinsiyet

Weinberg ve diğerlerinin⁷⁸ çalışması Platon'dan beri süregelen bilginin kavramsal düzeyde evrensel olarak paylaşıldığı görüşünü tartışılmalı hale getiren bir çalışma olarak deneysel felsefe literatüründe yerini aldıktan sonra felsefi yargıların kültürel geçmiş dışında başka faktörlerden de etkilenip etkilenmeyeceği merak konusu olmuştur. Bu anlamda deneysel felsefeciler yargılar üzerinde etkisi olabilecek başka diğer faktörleri araştıran çalışmalara devam ettiler. Buckwalter ve Stich *Cinsiyet ve Felsefi Yargılar (Gender and Philosophical Intuitions)* isimli çalışmalarında cinsiyet faktörünün felsefi yargılar üzerindeki etkisini incelediler.⁷⁹ Daha önce felsefi eğitimi çok az olan veya hiç olmayan Amerikalı ve Kanadalı kadın ve erkeklere standart felsefi düşünce deneyleri sunulduğunda bu vakalarla ilgili yargıların farklı olduğu sonucu elde edilmişti. Buckwalter ve Stich, bir başka çalışmada Starman ve Friedman'ın⁸⁰ üniversite öğrencisi kadın ve erkek öğrenciler ile yürüttükleri Gettier tarzı düşünce deneyi sonuçlarını gördükten sonra felsefi

⁶⁴ Hamid Seyedsayamdost, "On Normativity and Epistemic Intuitions: Failure of Replication," *Episteme* 1, no.12, (2015): 95-116.

⁶⁵ Weinberg, Nichols ve Stich, "Normativity and Epistemic Intuitions," 429-460.

⁶⁶ Seyedsayamdost, "On Normativity and Epistemic Intuitions: Failure of Replication," 95-116.

⁶⁷ Çalışmaların örneklem sayısı ve diğer detaylarıyla ilgili daha fazla bilgi almak için bkz. Weinberg, Nichols ve Stich, "Normativity and Epistemic Intuitions," 429-460.; Seyedsayamdost, "On Normativity and Epistemic Intuitions: Failure of Replication," 95-116.

⁶⁸ Minsun Kim ve Yuan Yuan, "No Cross-Cultural Differences in Gettier Car Case Intuition: A Replication Study of Weinberg et al. 2001," *Episteme* 3, no.12 (2015): 355-361.

⁶⁹ çalışmasına yakın veya benzer sonuçlar elde etmeyi amaçladılar

⁷⁰ Kim ve Yuan, "No Cross-Cultural Differences in Gettier Car Case Intuition," 355-361.

⁷¹ Weinberg ve diğerlerinin çalışmasındaki Gettier örneği için bölüm 4.1'in en başına yeniden göz atabilirsiniz. Ayrıca, bkz. Weinberg, Nichols ve Stich, "Normativity and Epistemic Intuitions," 429-460

⁷² Weinberg, Nichols ve Stich, "Normativity and Epistemic Intuitions," 429-460.

⁷³ Jennifer Nagel, Valerie S. Juan ve Raymond A. Mar, "Lay denial of knowledge for justified true beliefs", *Cognition* 129, 2013, 652-661; Edouard Machery vd., "Gettier Across Cultures", *Nous* 0, no.00 (2015) 1- 20.

⁷⁴ Joshua Alexander, "Philosophical Expertise," içinde *A Companion to Experimental Philosophy*, ed. Justin Systema ve Wesley Buckwalter, Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2016, 557-567.

⁷⁵ Weinberg, Nichols ve Stich, "Normativity and Epistemic Intuitions," 429-460.

⁷⁶ Buckwalter ve Stich, "Gender and Philosophical Intuition," 307- 342; Hamid Seyedsayamdost, "On gender and philosophical intuition: Failure of replication and other negative results," *Philosophical Psychology* 4, no.28 (2015a), 642-673.

⁷⁷ Swain, Alexander ve Weinberg, "The Instability of Philosophical Intuitions," 138-151.

⁷⁸ Weinberg, Nichols ve Stich, "Normativity and Epistemic Intuitions," 429-460.

⁷⁹ Buckwalter ve Stich, "Gender and Philosophical Intuition," 307- 349.

⁸⁰ Christina Starman ve Ori Friedman, "Is Knowledge Subjective? A Sex Difference in Adults' Epistemic Intuitions," 6th Biennial Meeting of the Cognitive Development Society konferansında sunulan poster, San Antonio, TX, October 16-17, 2009. (Öz) <http://www.cogdevsoc.org/prog2009/CDS09Program.pdf>.

yargılarda üzerindeki cinsiyet faktörü ile ilgilendiklerini belirtiyor. Starman ve Friedman'ın⁸¹ çalışmasındaki bulgulara, Gettier tarzı düşünce deneylerinde kadın ve erkek lisans öğrenci gruplarının felsefi yargılarının cinsiyet faktörüne göre değiştiği görülüyor.⁸² Buradan hareketle, Buckwalter ve Stich kadın ve erkeklerden oluşan bir grup katılımcı ile bir deneysel çalışma yürüttüler. Varsayımsal senaryolar katılımcılara sunuldu. Araştırma bulguları bu çalışmalarda kadın ve erkek katılımcıların felsefi yargıları arasında istatistiki olarak anlamlı bir fark olduğunu ortaya koydu.⁸³

Felsefi yargılar üzerinde cinsiyet faktörünü araştıran başka bir çalışma da Zamzow ve Nichols'ın lisans öğrencileri ile yürüttüğü bir çalışma. Zamzow ve Nichols kadın ve erkek gruplar olarak ayrılan katılımcılara tramvay ikilemi (*trolley dilemma*) tarzı düşünce deneyinin farklı versiyonlarını sundular.⁸⁴ Araştırma bulgularında Zamzow ve Nichols, erkek katılımcıların bir yabancıyı öldürmenin -kadın katılımcılara göre- ahlaki açıdan daha az kabul edilebilir olduğuna hükmettiklerini buldular. Ancak, düşünce deneyindeki baş karakter 12 yaşında bir çocuk olarak tanımlandığında, bu sonuç tersine döndü. Bu durumda da erkek katılımcılar, öldürmenin -kadın katılımcılara oranla- ahlaki olarak daha kabul edilebilir olduğuna karar verme eğilimindeydiler. Araştırma bulguları kadınların ve erkeklerin ahlaki yargılarının cinsiyet faktörü açısından farklılık gösterdiği sonucunu çıkardı.⁸⁵ Bu ve bunun gibi pek çok çalışmada felsefi düşünce deneylerine verilen cevaplar felsefi yargılar üzerinde cinsiyet farklılığı olduğunu ortaya çıkarmıştır. Her ne kadar bu çalışmalar kadın ve erkek katılımcıların felsefi yargıları arasında farklılıklar bulmuş olsa da herhangi bir farklılık bulmayan çalışmalar da mevcuttur. Nagel, Juan ve Mar'ın yürüttükleri bir çalışmada katılımcılara Gettier tarzı düşünce deneyleri verildi. Araştırma bulguları, katılımcıların felsefi yargılarında kültürel ve cinsiyet gibi faktörlerin etkili olmadığı sonucunu ortaya çıkarmıştır.⁸⁶ Benzer şekilde Machery ve diğerlerinin yirmi üç ülkede yürüttükleri deneysel çalışma sonuçlarında da Gettier tarzı düşünce deneylerinde kadın ve erkek katılımcıların cevaplarında bir farklılık olmadığı dolayısıyla bu katılımcıların felsefi yargılarının üzerinde cinsiyet faktörünün etkili olmadığı görülmüştür.⁸⁷ Tüm bu araştırma sonuçlarına bakarak kesin bir sonuca varmak mümkün olmasa da bu konuda daha net genellemeler yapabilmek için daha fazla deneysel çalışmaya ihtiyaç olduğunu belirtmekte fayda var. Yine de yapılan bu çalışmalar felsefi yargılar üzerinde kültürel geçmiş veya cinsiyet gibi dış faktörlerin etkili olup olmadığı tartışması hakkında bize genel bir çerçeve çiziyor.

Deneysel felsefe literatüründe kültürel geçmiş ve cinsiyet faktörlerinin yanı sıra yaş, dil ve düşünce deneylerinin sunulduğu gibi başka diğer faktörlerin felsefi yargılar üzerinde etkisi olup olmadığı da araştırılmıştır. Bir sonraki bölümde bu çalışmalardan bazı örneklerle göz atalım.

4.3. Yaş, Dil ve Diğer Faktörler

Felsefi problemlerin çözümünde başvurulan felsefi yargıların ne tür faktörlerden etkilendiğini araştıran çalışmalar deneysel felsefenin temel amaçlarından biri olmuştur. Bu anlamda yapılan pek çok deneysel araştırmada felsefi yargıların bazı dış faktörlerden etkilendiğini önceki bölümlerde dile getirmiştik. Bahsi geçen faktörlerden kültürel geçmiş ve cinsiyet faktörü dışında yaş faktörünün felsefi yargılar üzerinde ne tür bir etkisi olduğu deneysel araştırmalara konu olmuştur. Colaço ve diğerleri yürüttüğü bir deneysel çalışmada yaş faktörünün epistemik yargılar üzerindeki etkisini araştırdılar.⁸⁸ İçerisinde Gettier tarzı düşünce deneyinin olduğu pek çok farklı düşünce deneyinin sunulduğu çalışmada amaç, Gettier tarzı senaryolardaki baş karakterin ilgili durum hakkında bilgi sahibi olup olmadığı görüşünün yaş faktörüne göre değişiklik gösterip göstermediğini araştırmaktır. Araştırma bulguları farklı yaş grubundaki katılımcıların felsefi yargıları arasında bir farklılık olduğunu ortaya çıkardı. Dolayısıyla araştırma sonuçları katılımcıların epistemik yargılarının yaş faktöründen etkilendiğini ortaya koymuş oldu.

Nagel ve diğerlerinin yürüttüğü başka bir çalışmada da kültür ve diğer faktörlerle beraber yaş faktörünün felsefi yargılar üzerindeki etkisi araştırıldı.⁸⁹ Nagel ve diğerleri de yine Gettier tarzı düşünce deneyleriyle katılımcıların epistemik yargılarını incelediler. Colaço ve diğerleri'nin araştırma bulgularının tersine Nagel ve diğerleri farklı yaş grubundaki katılımcıların felsefi yargıları arasında bir farklılık olmadığını raporladılar. Başka bir deyişle Nagel ve diğerlerinin çalışmalarında katılımcıların büyük çoğunluğu Gettier tarzı senaryolardaki baş karakterin ilgili durum hakkında bir bilgisi olmadığını belirtti. Yaş faktörünün felsefi yargılar üzerindeki etkisini araştıran çalışmalar elbette bunlarla sınırlı değil. Machery ve diğerleri kültürel geçmişin felsefi yargılar üzerindeki etkisini araştırdıkları çalışmada,

⁸¹ Starman ve Friedman, "Is Knowledge Subjective? A Sex Difference in Adults' Epistemic Intuitions," 2009.

⁸² Buckwalter ve Stich, "Gender and Philosophical Intuition," 307- 349.

⁸³ Buckwalter ve Stich, "Gender and Philosophical Intuition," 307- 349.

⁸⁴ Jennifer L. Zamzow ve Shaun Nichols, "Variations in Ethical Intuitions", *Philosophical Issues* 19 (2009), 368-338.

⁸⁵ Buckwalter ve Stich, "Gender and Philosophical Intuition," 317-318.

⁸⁶ Nagel, Juan ve Mar, "Lay denial of knowledge for justified true beliefs," 652-661.

⁸⁷ Machery vd., "The Gettier Intuition from South America to Asia," 517-541.

⁸⁸ David Colaço vd., "Epistemic Intuitions in Fake-Barn Thought Experiments", *Episteme* 2, no.11 (2014), 199-212.

⁸⁹ Nagel, Juan ve Mar, "Lay denial of knowledge for justified true beliefs," 652-661.

demografik sorulara yaş faktörünü de ekleyerek epistemik yargılar üzerinde yaş faktörünün etkisi olup olmadığına baktılar.⁹⁰ Yirmi üç ülkeden katılımcılarla gerçekleştirdikleri bu çalışmada epistemik yargılar üzerinde yaş faktörünün herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna vardılar.

Felsefi yargılar üzerinde etkisi olabileceği varsayılan bir diğer faktör dil olmuştur. Deneysel felsefe literatüründe geniş yer kaplayan düşünce deneyleri İngilizce olduğundan ve bu düşünce deneyleriyle yapılan pek çok deneysel araştırma da yine İngilizce olarak yürütüldüğünden bu araştırmalarda ana dili İngilizce olan ve olmayan katılımcıların felsefi yargıları arasında bir fark olabileceği varsayıldı. Bu varsayımdan yola çıkarak yeni araştırmalar yürütüldü. Vaesen ve diğerlerinin felsefe alanındaki profesyonellerle yürüttüğü bir çalışmada ana dili İngilizce olan katılımcılarla ikinci dil olarak İngilizce konuşan fakat ana dili İngilizce olmayan katılımcıların felsefi yargıları arasında bir farklılık olup olmadığı araştırıldı.⁹¹ Sorular katılımcıların epistemik yargılarını incelemeye yönelik hazırlandı. Araştırma bulgularına göre ana dili İngilizce olan katılımcılarla ana dili Almanca, Hollandaca ve İsveççe olan katılımcıların epistemik yargıları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık olduğu ortaya çıktı. Dolayısıyla araştırma sonuçları felsefi yargılar üzerinde dil faktörünün etkisi olduğu sonucunu ortaya koymuş oldu.

Felsefi yargılar üzerinde etkisi olabileceği varsayılan bir diğer faktör de düşünce deneylerinin katılımcılara sunulduğu sırası olmuştur. Swain ve diğerlerinin yürüttüğü çalışmada düşünce deneylerinin sunulduğu sırası değiştirilerek bu değişimin katılımcıların epistemik yargıları üzerinde bir etkisi olup olmadığı araştırıldı.⁹² Araştırmada, içerisinde belli bilgi durumlarının bulunduğu farklı düşünce deneyleri belli bir sırayla katılımcılara sunuldu. Bu düşünce deneylerindeki senaryolardan bazılarında baş karakterin ilgili durum hakkında bilgi sahibi olduğu açıkça verilirken diğer senaryolarda baş karakterin ilgili durum hakkında bilgi sahibi olduğu açıkça belirtilmemiştir. Bu durum göz önünde bulundurularak, katılımcılara bilgi durumunun açıkça belirtildiği düşünce deneyleri ilk sırada verildiğinde ve daha sonra değiştirilerek son sıralarda verildiğinde bu değişimin katılımcıların epistemik yargıları üzerinde bir etkisi olup olmadığı çalışmanın amacı olarak belirtilmiştir. Araştırma bulguları, düşünce deneylerinin sunulduğu sırasındaki değişiklik yapıldığında katılımcıların epistemik yargılarında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna vardı. Dolayısıyla deneysel felsefe literatüründe felsefi yargıları etkileyen dış faktörler arasında kültür, cinsiyet, yaş ve dil faktörüyle beraber düşünce deneylerinin sunulduğu sırası da yerini almış oldu.

Sonuç

Deneysel felsefe son yirmi yılı aşkın bir süredir oldukça gelişen yeni bir alt disiplin olarak karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel felsefe problemlerinden hareketle sosyal ve bilişsel bilimler metodolojisini kendine yöntem olarak seçen bu yeni alt disiplin, yöntem ve konu bakımından tamamen farklı çalışmalar ortaya koyuyor gibi görülsa de geleneksel felsefede yüzyıllardır tartışılan temel sorular ve sorunlar üzerinde durmaktadır. Bu nedenle deneysel felsefe çalışmaları bazılarınca yalnız bilişsel bilim veya deneysel psikoloji çalışmaları türünden çalışmalar olarak değerlendirildiyse de deneysel felsefenin her yönden hem felsefe hem de diğer disiplinlerin araştırma modelini yeni bir felsefi metodoloji olarak sunduğunu kabul etmek gerekir. Bu nedenledir ki başlarda bu yeni alanı felsefi içerik bakımından yetersiz gören deneysel felsefe eleştirmenleri bile daha sonraları bu alanla ilgilenmeye başlamışlardır. Hatta bazıları kendi deneylerini dahi yürütmüşlerdir. Bu gelişme bir anlamda teorileri inşa etmede ve yargılarımızı yönlendiren mekanizmaları anlamada felsefi yargıların teste tabii tutulmasının ne derece önemli olduğunu da ortaya koymaktadır. Bu bağlamda deneysel felsefe alanında yapılan çalışmaları ve bu çalışmalar sonucu elde edilen bulguları geleneksel felsefenin temel problemlerinden ayrı düşünmememiz gerekir. Her ne kadar deneysel felsefe çalışmaları bize bir takım istatistiki sonuçlar sağlasa da elde edilen bulguların ilgilendirdiği konuları epistemolojiden etik alana uzanan ve uzun yıllardır tartışılan problemleri anlamaya yönelik sonuçlar olarak değerlendirmeliyiz. Bu da aslında deneysel felsefe çalışmalarının geleneksel felsefe problemlerine düşünüldüğünden daha fazla katkıda bulunduğunu göstermektedir.

Deneysel felsefenin geleneksel felsefeyle olan bu yakınlığı yanı sıra yapılan farklı deneysel çalışmalarda felsefi yargıların belli bazı dış etkenlere göre değişkenlik göstermesi deneysel felsefe eleştirmenlerince yargıların güvenilirliği sorununu gündeme getirmiş, felsefi yargıların dış faktörlerden etkilenmediğini gösteren karşı çalışmalar ise bir anlamda felsefi yargılar için güvenli bir alan oluşturmuştur. Her ne kadar - yukarıda da bahsi geçen çalışmalarda olduğu gibi- deneysel çalışmaların sonuçları farklı bulgular elde etmiş olsa da tüm bu yapılan araştırmaların belli bazı gruplar ile yapıldığı göz önünde bulundurulmalıdır. Dolayısıyla ortaya çıkan bu farklı sonuçlar deneysel felsefenin tutarsızlığı olarak değil aksine deneysel felsefenin üretken katkıları olarak görülebilir. Bununla beraber bu farklı sonuçların neden bir tutarsızlık değil de alana bir katkı olduğunu anlamak için farklı gruplarla farklı sonuçlar elde edilen çalışmalardaki

⁹⁰ Machery vd., "The Gettier Intuition from South America to Asia," 517-541.

⁹¹ Krist Vaesen, Martin Peterson ve Bart Van Bezooijen, "The Reliability of Armchair Intuitions", *Metaphilosophy* 5, no.44 (2013), 558-578.

⁹² Swain, Alexander ve Weinberg, "The Instability of Philosophical Intuitions," 138-151.

bu farklılıkların arkasında yatan nedenlerin de göz önünde bulundurulması gerekir. Farklılıkların kaynağı çalışmaların farklı kültürel veya sosyo-ekonomik seviyedeki gruplara uygulanmasından dolayı mı, farklı deneysel metodların uygulanmasından dolayı mı yoksa tamamen inşa edilmeye çalışılan teorilerin felsefe alanından ve felsefe alanından olmayan insanların farklı yorumlamalarından dolayı mı olduğu dikkatle incelenmelidir. Deneysel çalışma sonuçlarında elde edilen farklılıklar felsefi yargıların kanıt değeri hakkında bir tartışmaya neden olsa da geleneksel felsefede olduğu gibi deneysel felsefede de felsefi yargılara başvurmaksızın deneysel çalışmaların yapılamayacağı gerçeğini gözler önüne seriyor. Bu da deneysel felsefenin bir anlamda geleneksel felsefeden beslenirken aynı zamanda teori inşa konusunda geleneksel felsefeye katkı sağlayabileceğini bizlere göstermektedir.

Bu sayede, deneysel felsefenin tek başına kendi kendine yeten bir yöntemle devam eden bir hareket olarak değil hem geleneksel felsefe hem de sosyal bilimler metodolojisini bir araya getiren bir hareket olarak değerlendirilmesi atfedilenden daha fazla öneme sahip olduğunu anlamada bizlere yardımcı olacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer Review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support

---

Yazarın ORCID ID'si / ORCID ID of the author

Necmiye Yüksel 0000-0003-2594-8773

KAYNAKLAR / REFERENCES

- Alexander, Joshua. "Philosophical Expertise." *A Companion to Experimental Philosophy* içinde, ed. Justin Systma ve Wesley Buckwalter, Malden, 557-567. MA: Wiley-Blackwell, 2016.
- Alexander, Joshua, Jonathan M. Weinberg. "Analytic Epistemology and Experimental Philosophy", *Philosophy Compass* 1, no.1, (2007): 56-80.
- Alexander, Joshua ve Jonathan M. Weinberg. "The "Unreliability" of Epistemic Intuitions". *Current Controversies in Experimental Philosophy* içinde, ed. Edouard Machery ve Elizabeth O'Neill, 128-145. New York: Routledge, 2014.
- Buckwalter, Wesley, Stephen Stich. "Gender and Philosophical Intuition", içinde *Experimental Philosophy*, ed. Joshua Knobe ve Shaun Nichols, 307- 346. Oxford: Oxford University Press, 2014.
- Colaço, David, Wesley Buckwalter, Stephen Stich, Edouard Machery. "Epistemic Intuitions in Fake-Barn Thought Experiments." *Episteme* 2, no.11, (2014): 199-212.
- Dural Özer, Özge. "A Dual Process Model For Incompatibilist and Compatibilist Folk Intuitions: An Experimental Philosophical Approach to Moral Responsibility and Determinism." (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Middle East Technical University, 2019.
- Gettier, Edmund. "Is Justified True Belief?." *Analysis* 6, no.23 (1963): 121-123.
- Gettier, Edmund. "Gerekçelendirilmiş Doğru İnanç Bilgi Midir?." Çeviren Sedat Yazıcı. *Felsefeye Giriş*, 57-60. Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1999.
- Kauppinen, Antti. "The Rise and Fall Experimental Philosophy." *Philosophical Explorations* 2, no.10 (2007): 95-118.
- Kim, Minsun, Yuan Yuan. "No Cross-Cultural Differences in Gettier Car Case Intuition: A Replication Study of Weinberg et al. 2001." *Episteme* 3, no.12 (2015): 355-361.
- Knobe, Joshua. "Experimental Philosophy." *Philosophy Compass* 1, no.2, (2007): 81-92.
- Knobe, Joshua. "Experimental Philosophy." *Oxford Handbooks Online*, 2012.
- Knobe, Joshua. "Philosophers are doing something different now: Quantitative data." *Cognition* 135 (2015): 36-38.
- Knobe, Joshua Shaun Nichols. "An Experimental Philosophy Manifesto." *Experimental Philosophy* içinde, ed. Joshua Knobe ve Shaun Nichols, 3-14. New York: Oxford University Press, 2008.
- Machery, Edouard, Stephen Stich, David Rose, Amita Chatterjee. "Gettier Across Cultures", *Nous* 1, no.0 (2015): 1- 20.
- Machery, Edouard, Stephen Stich, David Rose, Mario Alai. "The Gettier Intuition from South America to Asia", *Journal of the Indian Council of Philosophical Research* 3, no.34 (2017): 517-541.
- Mallon, Ron, Edouard Machery, Shaun Nichols, Stephen Stich. "Against Arguments from Reference", *Philosophy and Phenomenological Research* 2, no.79 (2009): 332-356.
- Mallon, Ron. "Experimental Philosophy", *Oxford Handbooks Online*, 2016.

- Mortensen, Kaija, Jennifer Nagel. "Armchair-Friendly Experimental Philosophy", *A Companion to Experimental Philosophy* içinde, ed. Justin Sytsma ve Wesley Buckwalter, Malden, 53-70. MA: Wiley-Blackwell, 2016.
- Nagel, Jennifer - San Juan , Valerie - A. Mar, Raymond. "Lay denial of knowledge for justified true beliefs", *Cognition* 129 (2013): 652-661.
- Nisbett, Richard, Kaipin Peng, Incheol Choi, Ara Norenzayan. "Culture and systems of thought: holistic versus analytic cognition", *Psychological Review* 2, no.108, (2001): 291- 310.
- Plakias, Alexandre. "Experimental Philosophy", *Oxford Handbooks Online*, 2015.
- Seyedsayamdost, Hamid. "On Normativity and Epistemic Intuitions: Failure of Replication." *Episteme* 1, no.12, (2015): 95-116.
- Seyedsayamdost, Hamid. "On gender and philosophical intuition: Failure of replication and other negative results." *Philosophical Psychology* 4, no.28, 2015a, 642-673.
- Spincer, Finn. "Cultural Variations in Folk Epistemic Intuitions", *Review of Philosophy and Pscychology* (2010): 515-529.
- Starmans, Christina, Ori Friedman. "Is knowledge subjective? A sex difference in adults' epistemic intuitions." *6th Biennial Meeting of the Cognitive Development Society konferansında sunulan bildiri*, San Antonio, TX, October16-17,2009.(Öz). <http://www.cogdevsoc.org/prog2009/CDS09Program.pdf>.
- Stich, Stephen, Kevin Tobia. "Experimental Philosophy and the Philosophical Tradition", içinde *A Companion to Experimental Philosophy*, ed. Justin Sytsma ve Wesley Buckwalter, Malden, 5-21. MA: Wiley- Blackwell, 2016.
- Stuart, Michael. "Thought Experiment: State of the Art", içinde *The Routledge Companion to Thought Experiments* , ed. Michael, Stuart, Yiftach Fehige ve James R. Brown, London, 1-28. UK: Routledge, 2018.
- Swain, Stacey, Joshua Alexander, Jonathan Weinberg. "The Instability of Philosophical Intuitions: Running Hot and Cold on Truetemp", *Philosophy and Phenomenological Research* 1, no.76 (2008): 138-151.
- Ünlüsoy, Abdullah. "Felsefedeki Metodolojik Bir Yaklaşım Olarak Deneysel Felsefe Akımının Yargı Analizlerinin Epistemik Değeri", *Kaygı*. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, no.18 (2019): 391-417.
- Vaesen, Krist, Martin Peterson, Bart Van Bezooijen. "The Reliability of Armchair Intuitions", *Metaphilosophy* 5, no.44 (2013): 558-578.
- Vaidya, Anand J. "Philosophical Methodology: The Current Debate", *Philosophical Psychology* 3, no.23 (2010): 391-417.
- Yüksel, Necmiye. "Do Epistemic Intuitions Vary Actor Across? A Mixed- Methods Study of Philosophers' and Non-Philosophers' Knowledge Attributions", (Yayımlanmamış Doktora Tezi). University of Exeter, 2021.
- Weinberg, Jonathan M., Shaun Nichols, Stephen Stich. "Normativity and Epistemic Intuitions", *Philosophical Topics* 1-2, no.29 (2001): 429-460.
- Zamzow, Jennifer L., Shaun Nichols. "Variations in Ethical Intuitions", *Philosophical Issues* 19 (2009): 368-338.

Atf Biçimi / How cite this article

Yüksel, N. "Felsefi Gelenekte Yeni Bir Hareket: Deneysel Felsefe" *Felsefe Arkivi- Archives of Philosophy*, 59 (2023): 43-55. <https://doi.org/10.26650/arcp.1302607>